

List s podobami za slovensko mladino s prilogo Angelček

Leto 53. *

Ljubljana, julija-avgusta 1923

* Štev. 7.-8.

Gojmir Gorjanko :

Na njivah.

Srpi zapeli čez njive glasno
klasju so žitnemu v zadnje slovo.
Klasje se klanja,
k smrti pozvanja —
srpi pa pesem mrtvaško pojó.

Srpi nabrušeni so kakor meč,
snópov na njivi leži vedno več.
Klasje žaluje,
kmet se raduje,
ko zadovoljen koraka čez seč.

Milček pa mamó vprašuje le-tó :
„V kaj nam pa snopje to služilo bo?“ —
„Snopje ima zrna,
zlata, srebrna,
zrna nam kruhek dadó.“

Gorski:

Zanimive pripovedi profesorja Silvestra.

2. O vodni kaplji.

(Nadaljevanje.)

ekaj časa je tako visel ledeni oblak v nebotičnih višinah. Potem se je premaknil. Mrzli vetrovi so ga nagnali nazaj proti severnim krajem — vedno dalje in dalje — dokler ga niso pripodili visoko gor tik nad alpsko pogorje. Tam je obstal in gledal globoko dol v temne prepade in doline, kjer so se skrivale samotne hišice in ljubke vasice. Oziral se je pa tudi po strmih čeréh in po gorskih vrhovih, ki sta jih pokrivala večni led in sneg.

Pa kakor da se je naveličal tega ogledovanja, se je naenkrat spustil nižje s svojih nebotičnih višin. Čim nižje je padal, tem gostejše so postajale v njem ledene iglice, tem bolj so se družile. Naenkrat — čudna izprememba: iz iglic so nastale prekrasne zvezdice, pa padale vedno nižje proti zemlji — v začetku polagoma in poredkoma, potem pa vedno hitreje in številneje. Iz iglic so nastale snežinke: pričelo je snežiti.

Med temi snežinkami-zvezdicami je bila tudi naša kaplja. Tej zvezdici so se pridružile še druge, in vse skupaj so tvorile snežen kosmič, ki se je spuščal nižje in nižje proti zemlji, dokler ni obležal visoko nekje v gorah na nekem gorskem slemenu.

Kajpada ni ostala osamljena ta zvezdica-kaplja na tem slemenu. Milijone in milijarde jih je bilo že ondi, in milijoni in milijarde so prišle še za njimi. A dasi ni bila osamljena, vendar se ji je zdelo življenje v teh gorah silno pusto in dolgočasno. Vse drugače se je prej živelo gori pod sinjim nebom, pa tudi doli na valovih Sredozemskega morja. Tu je bilo vse tako tiho in mrzlo; ondi gori in zlasti še doli pa tako veselo in toplo v žarkih južnega solnca!

Ni bilo čudno, da je naša kaplja težko pričakovala odkod rešitve. Pa res! Primeroma kmalu se ji je želja izpolnila. V dolino je namreč prišla vesela pomlad, in z njo je zapihal topli jug, pa se oglasil tudi visoko v gorah. Ljubeznivo je pobožal, potem pa vedno gorkeje poljubljal snežne plasti, ki so pokrivalo gorska slemena in kjer je bila zakopana tudi naša snežinka, hočemo reči: kaplja. Že so postajale plasti precej mehkejše, in mehko je postalo tudi okrog snežinke. S tem ji je bilo dano znamenje, da bo skoraj napočila zanjo ura nove poti — v dolino. Slutila je pa, da ta pot v dolino ne bo kdovekaj prijetna, a druge rešitve ni bilo, če hoče priti iz gorske samote spet v prijetnejše razmere. Tako je čakala in zvedavo prisluševala, kdaj zagrmí vsa nagomiljena plast v dolino.

Ni se varala. Priletel je nad gorsko sleme velikanski orel. Ni prišel z namenom, da si tu poišče hrane, pač pa zato, da se odpočije na svojem poletu. Krožil je namreč nad gorskimi prepadi vesel, da se je tudi zanj vrnila topla pomlad. Tod je zdaj počil nekaj časa na zmrzlem snegu. Ko se je pa dvignil, da odleti, je odkrušil s svojimi kremplji precejšnjo ledeno kepo. Ta se je začela valiti po strmini nizdol. In kolikor dalje se je valila, tem več snega se je nabiralo okrog nje. Že ni bila več kepa, ampak cela bala snega, ko je dospela na ono mesto, kjer je čakala rešitve naša snežinka. In tedaj se je zgodilo nekaj čudnega.

Zagrmelo je, kot da se je utrgala cela gora. Zazibalo se je, kot da je prišel konec sveta. In bela plast snega, na dolgo in široko, se je zagnala v hipu proti dolini. Ali s kakšno silovito hitrostjo in močjo je šlo navzdol! Nič se ni moglo protiviti tej sili. Drevje je hreščalo, grmovje je polegalo, kamenje se je valilo, gorske kočice in shrambe, koder so imeli ljudje čez zimo shranjeno seno, so se rušile, vse naokrog pa je bučalo in grmelo, kot da streljajo nekje v daljavi z najtežjimi topovi... Ljudje po dolinah so postajali, vlekli na ušesa in s strahom govorili: »Plaz se je utrgal! Kaj bo, če pridrvi celó dol do nas?...«

In pridrvelo je res, pa k sreči zunaj vasi. Toda tik ob vasi se je ustavila v široki globeli vsa ta ogromna množina nakopičenega snega, pomešanega s skalami in grmovjem, s senom in hlodi... Oj, če bi se bilo vse to zagnalo v selo! Konec bi bilo hiš in ljudi. Zato so ljudje hvaležno sklepali roke in govorili otrokom: »Boga zahvalite, da vas in nas ni podsul plaz!«

Drugače pa naša snežinka. Ona je dobro vedela, da je to za njo rešitev iz gorske osamelosti. Sicer ji ni bilo prijetno, ko se je kotalila v snežnem valovju po hribu navzdol. Podobno ji je bilo kot takrat, ko je bila v parnem kotlu. Zdelo se ji je, da gre za njeno življenje. Toda potuhnila se je in naredila brezčutno, ko je odletavala med potjo sem in tja, dokler ni obstala do smrti izmučena kraj vasi v oni globeli.

»Hudo je bilo,« si je rekla, ko se je iznova prebudila ob solnčnih žarkih iz svoje onemoglosti. »Pa saj je zdaj najhujše prestano,« se je potolažila. »Solnce me bo kmalu ogrelo, in novo življenje bo prišlo v mé.«

Ni se zmotila. Solnce je božalo vsak dan ljubkeje sneženi plaz. Tajal se je in tanjšal od dne do dne bolj. Že je pritekkel izpod njega bister potoček... In tudi njo, našo snežinko, je solnce ljubeznivo poljubilo, tako ljubeznivo, da se je izpremenila v pravo vodno kapljico pa zadržala v spodaj izviraajoči potoček.

Veselo je zarajala v njem. Zdaj je bila spet v svojem toku. Urno je skakljala od kamenčka do kamenčka, zadovoljna se ozirala na gričke in hribočke, gledala na zelene travnike in na rodovitne njive. Nič ji ni kalilo veselja. Tako se je prigugala do mlina, ki je stal ob potoku koncem vasi. Tam šele jo je obšla skrb, kaj bo zdaj. Pa vsa razigrana, se je pognala brez obotavljanja po žlebu na veliko kolo. Tam pa na staro kolesno lopato, pa je pripomogla z milijoni drugih sestric, ki so se

istočasno usule iz žleba na lopate, da se je kolo hitreje zavrtelo. Iz lopate je pa skočila vsa razposajena globoko v tolmun, misleč, da se tu malo odpočije in si ogleda, kako je napravljen mlin. Toda kar brž jo je zgrabil v tolmunu močan vrtinec in — hočeš nočeš — morala se je vdati. Šlo je navzdol. Sicer jo je vrtinec kmalu popustil, pa nazaj siliti ji ni kazalo, da si ogleda mlin. »Škoda časa!« si je déla, »ko je pa tako prijetno plavati in šumljati dalje po potoku.«

Potok pa je postajal vedno širši in ljutejši. Pravzaprav že ni imel več nobene prave struge, ampak drl je čez obširen prod, kjer je pa brž postajal mirnejši in manjši.

Kapljica za kapljico je izginjala med kamenčki. Vsaka si je potem iskala sama nadaljnih potov. Tudi naši kaplji ni kazalo drugače. Hitro je smuknila za nekim kamenčkom v luknjico in vrtala dalje po temnih stezicah, da je prišla naposled globoko v zemljo. Nič kaj ji ni bilo prijetno v tej podzemski temi. Tudi pot je bila marsikje, dasi dosti zanimiva, vendar nerodna. Zdaj je zadela ob kamen, zdaj se zbodla ob ostro železo, zdaj zopet obliznila čisto slan kamen, pa se spustila mimo srebrne žile. Pa tudi marsikaka golazen jo je pobožala s svojim gladkim in mastnim hrbtiščem... Prišla je že prav globoko v zemljo, kar n-enkrat pa se ji je zazdelo, da jo pot spet dviga navzgor proti dnevni svetlobi. »Morda bo pa le res, da pridem prav kmalu spet na svetlo?« se je opogumila in pognala po vijugastih stezicah, marsikje skozi pesek in blato sama si kopljoča pot.

Hvala Bogu! Bil je konec tudi tem podzemeljskim naporom. Spet se je prikazala kaplja na svežem zraku. Za mestom je izviral bister studenček. Ta je bruhal vodne kapljice, ki so se bile porazgubile v produ, spet na svetlo. Nič kaj posebno se niso izpremenile, odkar so bile pod zemljo. Pač! Mestni zdravniki so ugotovili, da so nabrale na tej svoji poti mnogo zdravilne moči. Ta zdravilna moč bi mogla znabiti koristiti takim ljudem, ki so si s preobilo jedjo preveč odebelili svoj trebušček. Treba bo torej vodo napeljati v mesto in svetu razglasiti, da se nahaja v tej in tej okolici zdravilna mineralna voda.

Pa res! Mestni očetje so to tudi storili. Studenec, koder je prišla tudi naša kapljica na dan, so napeljali po ceveh celo v mesto, toda tako, da je vsakdo lahko točil vodo v svoji lastni hiši.

To je bilo pa spet povod, da se naša in nobena teh kapljic ni mogla dolgo veseliti zlate prostosti.

Naša kapljica se je vrtela in valila po temni cevi, dokler se ni ustavila ob neki pipi koncem cevi. Tam ji je stena oblastno zaklicala: »Stoj in nikamor naprej!« — Lahko si mislite, da to povelje naši nemirni kapljici ni bilo nič kaj všeč. Tiščala in tiščala je, naj jo vendar stena pusti dalje in ji da zlato prostost. Veliko bolj bi bila pa še tiščala na dan, ako bi bila vedela, kako imenitna je ta hiša, kjer zdaj čaka rešenja.

(Konec.)

K. Hribernik:

Svetiljka.

Angela se je zagledala v svetiljko. Ako bi je ne predramili drugi, bi ure in ure stala vsa zamaknjena pred lučjo. Ko je bila sama, je še previdno potipala senčilo ali posodo nad stojalom, kjer se je lesketalo rumenzelenkasto olje. Nikdar pa ni zavrtela vijačka. Tako predrzna ni bila nikoli. Luč nad obličasto kapico bi ji morda skočila iz svetiljke? Na mirni luči so ji zdaj obstale oči kakor na nerešeni uganki. Spomnila se je tudi svojega doma, kjer je brlel »čuk« na leščerbici, napolnjeni z ričkovim oljem. Taka mračna lučka je bila tudi Angela sama: nikdar ji še ni zasvetila luč razuma. Bila je bebasta, a dobrega srca.

Angelin oče je bil — bodi potoženo! — grd pijanec. Umril je na vodenici. Mati je oslabela in oddala hišico najstarejši hčeri, ki se je poročila z nekim zidarskim pomočnikom. Zet pa ni cenil lastnega doma; prodal ga je tujcu za nekaj borih bankovcev. Zidarjeva sta se nato preselila na Westfalsko.

Materi se je pripisala majhna izbica in nekaj korakov dolga njivica. Angela je odšla in služila pri Martinu, Stanka in revež Tomažek pa sta še bila doma, materi v nadlogo.

Ko je mati oddala Angelo Martinovim, jo je priporočila s hripavim glasom: »Angela bo že še za rabo, a Stanko in Tomažek bosta revčka!«

Pri Martinu je nosila Angela drva v naročju, vodo v škafu, krmo in steljo v košu. Potrpežljiva in mirna je bila. Kakor teče navita ura, tako je vršila svoj posel: več ne in manj ne, toda ravno toliko, kolikor je bilo treba. Nič kaj s pravim veseljem, a vendar dobrohotno. Na Martinovi svetiljki so ji često obstajale misli. Luč ji je bila čudež vseh čudežev. Če je zastrmela v prižgano svetiljko, so jo Martinovi vedno opazovali. Sčasoma so se privadili njenega vedenja, da — celo naveličali. Navadno so jo posli surovo odganjali od svetiljke; in Angela tudi temu ni ugovarjala.

Bolj potrpežljiva je bila ž njo teta Mica. Zavračala je grde priimke ter branila revico pred hudobnimi posli. Angela je bila vdana teti Mici.

Vsako jutro, ko je Mica čistila svetiljko, je bila blizu tudi Angela, češ, da ima ta ali oni opravek. Zanimalo jo je, kako se snaži steklo, prireže stenj, odvija strok ali čisti kovinasta mrežica. Angela je donšala Mici kanglico s kamnenim oljem ali celo dolivala olje v stekleno posodo. To ji je dalo tolik pogum, da je pri delu nekako oživela. Smela se je ukvarjati z rečjo, ki ji je bila zelo pri srcu.

Pa da bi bila le enkrat rekla Mica: »No, Angela, danes boš pa sama očistila svetiljko!«, videli bi bili, kaj zmora naša Angela, in rekli bi, nikar je ne opravljajte več! Tako si je govorila.

Prišel je pa tudi ta čas. Mica je odšla z Martinom v trg. Težko je čakala Angela te ugodnosti, da že enkrat sama poizkusi, kako se streže svetiljki.

Pripravila je kanglico z oljem in se zaprla v kuhinjo. Previdno, kakor svetinjo, je postavila svetiljko na mizo. Odvzela je senčilo, razdejala strok, očistila valček s kuhalniškim drogom, ovitim s cunjico. Prej pa, ko je odvila strok, da prilije olje, je vzela kanglico, a pozabila ji je odvzeti zamašek. Tako je držala v eni roki strok s stenjem, v drugi pa kanglico. Da bi mogla odvzeti zamašek iz iztečne cevi, je postavila kanglico — o Bog! — na razbeljeni štedilnik — in se vrnila s strokom k svetilki. Še hoče strok nekaj priviti, ko — grozno počí in divji plamen se hipoma razgrne po prostoru.

Hlapec na dvorišču čuje prasketanje ognja in vdre s silo v kuhinjo, kjer švigajo vijoličasti plameni. Na klic »požar! požar!« prihite sosedje in se zberejo pri Martinu. Hitro se sporazumejo. Z namočenimi vrečami zadušijo ogenj. Na štedilniku še gori olje. Udušijo ga z namočeno žaganico. Nesreča je bila tako ustavljena in razburjenost se je polagoma umirila.

Ubogo Angelo pa so dobili pod vrečami mrtvo. Bila je vsa črna od opeklin in skoraj ne več poznati.

Proti večeru sta se vrnila Martin in teta Mica. Globoko ju je pretresla grozna novica.

Zvečer so sedeli domačini vsi potrti okoli mrtvaškega odra. Dohajali so gostje in razpravljali o različnih nezgodah. Prišla je tudi Angelina mati s Stankom in Tomažkom. Mati je ihtela in od žalosti ni mogla govoriti. Stanko in Tomažek sta pokleknila pred mrtvaški oder. Videla sta Angelo med brlečimi svečami. Tako je bila čudna —!

Zgrozila sta se mrtve sestrice.

Janko Polák:

K večni sreči!

Dete, angelček moj zlati,
kadar gledam ti v oko,
vidim v njem vso ono srečo,
ki jo daje Bog samó.

Dal Bog, da bi te ta sreča,
dete, spremljala povsod,
da dospeš po strmi poti
k večni sreči brez nezgod!

Prezvzišenemu zlatomašniku
knezoškofu Ant. Bon. Jegliču

1873

$$\frac{27.}{7.}$$

1923

Zlatomašnik, ki nas ljubiš,
ki časti Te mitra krije,
naj za Tvojo trudno glavo
Ti mladina venec zvije!

Naša pota si olepšal,
Vrtcev marijanskih zgradil,
z lastno roko po gredicah
belih lilij si nasadil.

V žaru blažene Device
solnčijo se srca naša:
spev ljubezni in zahvale
v dušah dnu se nam oglaša:

Nadpastir, nebo Te čuvaj,
milosti Ti daj bogatih!
Ta mladina, ki jo ljubiš,
krona Tvojih dni bo zlatih.

M. Elizabeta

Dr. Rudolf Andrejka:

Na knezoškofa Jegliča rojstnem domu.

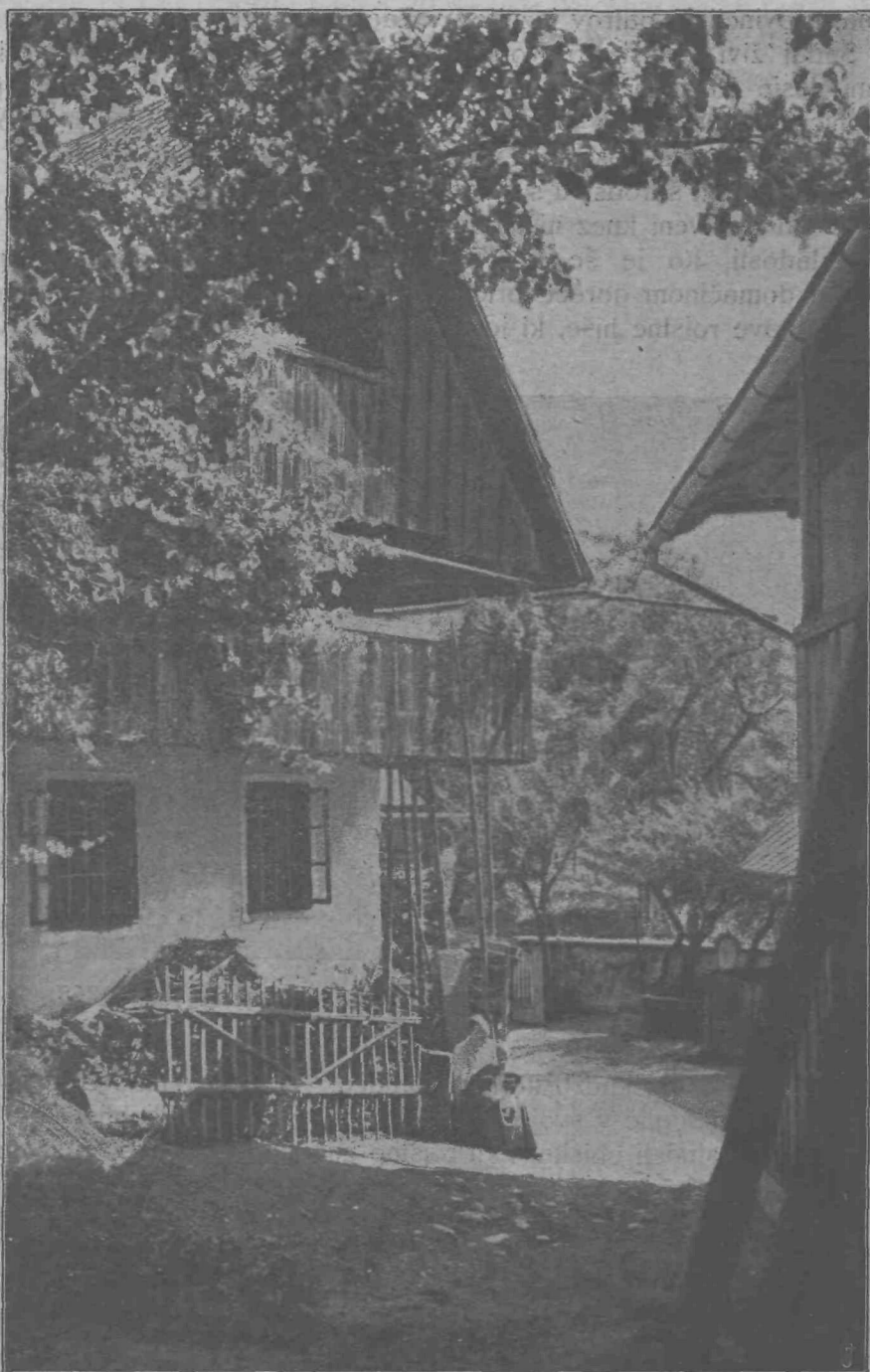
Tam, kjer pada predgorje planinskega očaka Stola v vrhovih Sv. Petra in Rodinskih pečin proti dolini Zgoše in Begunjščice in kjer zapira pot proti vzhodu košata planina Dobrča, leži stisnjena v planinskem kotu lična gorenjska vas in župnija Begunje, oddaljena dobre pol ure od železniške postaje Lesce. Ime ji izvira morda odtod, ker je bila nekoč našim pradedom ugodno zavetje pred sovražniki, posebno pred Turki. V resnici nam kažejo razsežne razvaline grada »Kamna«, vzdanim nad sotesko v dolini Drage pod Begunjščico, še danes, kako mogočna opora in pribežališče je moral biti ta grad, kjer je gospodoval nekdanj krepki kranjski rod vitezov Lambergarjev. Okolu njega vije še danes neizumrla pesem o »Pegamu in Lambergarju« svoj vedno sveži venec pravljичne romantike. Lepa in romantična je res ta krajina in zbog svojega zdravega planinskega zraka in svoje solnčne lege priljubljena kot letovišče in zdravilišče.

V tej vasi se je narodil leta 1850 Anton Bonaventura Jeglič; sedanji knezoškof ljubljanski.

Pri »Pogorelčku« pravijo po domače njegovemu rojstnemu domu, ki je — kakor kaže naša podoba — vzor slovenske kmečke hiše, pohlevne, a nad vse čedne, ljubke in snažne. Hiša stoji v sredi vasi ob okrajni cesti Radovljica—Tržič in je postavljena tako, da gleda pročelje v grapo proti vzhodu, dočim se ozadje naslanja na klanec. V hišo se torej ne pride naravnost s ceste, ampak na okoli. Dvorišče je zaokroženo in obzidano. Hišne stene so na odprtih straneh lesene, na dveh drugih pa zidane. Lična stavba napravlja, ako jo gledaš z vzhoda, vtis enonadstropne hiše; tudi značilni lesen hodnik in line na podstrešju ji ne manjkajo. Vse pa je obdano od sadnega drevja, kar napravlja na gledalca zelo prijeten, domač vtis.

Hiša se od mladostnih dni knezoškofovih ni kaj premenila; toliko, da so se sobe malo vzdignile, okna pa razširila. Ako stopiš v vežo, je na levi takozvana »hiša« s »kamrico«, na desni pa manjša soba, kjer je knezoškof stanoval še kot bogoslovec.

V skromnih razmerah se je rodil naš vladika, saj so prebivalci njegove rojstne vasi navezani na delo svojih pridnih rok. Polja ni bogvekoliko v teh planinskih krajih; kršni svet planin, ki jih obdajajo, pa je bil od nekdanj zelo pripraven za ovčjerejo. Iz te se je razvila pristna domača obrt suknarstva, ki še danes ondi cvete. Nekdanj pa je bilo gorenjsko sukno daleč znano po svoji trpežnosti. Tudi oče našega knezoškofa je pridno suknil; njegov brat Franc, ki je umrl na Koroškem, pa je bil klobučar. Od knezoškofovih sestrah živi le še

Fotografiral Fr. Tavčar v Ljubljani.

Knezoškofa dr. A. B. Jegliča rojstna hiša v Begunjah na Gorenjskem.

sestra Jožefa, omožena na Breznici pri Beliju. Ona je mati patra Prešerna, provincijala patrov jezuitov v Zagrebu.

Sedaj živi v hiši pri Pogorelčku škofov sorodnik od materine strani, Josip Resman, kot umen in vzoren kmetovalec. Na Selu pri Žirovnici pa ima škofov bratranec Jeglič gostilno pri »Kuntu«. V Begunjah se samo še posestniki hiše »pri Tavčarju« pišejo Jeglič. Ti so pa že v daljnem sorodstvu s Pogorelčkovim rodom.

Visoki cerkveni knez ni nikdar pozabil na svojo rodno vas in na leta mladosti, ko je še kot dijak rad zahajal na dom in ondi zbranim domačinom goreče pridigoval na vogalu domačega skednja. Slika njegove rojstne hiše, ki jo tukaj vidimo, v pomanjšani obliki visi

Sedmošolci-Alojzniki na ljubljanski gimnaziji leta 1868.

(× Anton Jeglič.)

v sprejemni dvorani knezoškofijske palače. — Še čez mnoga leta, ko se je vrnil škof Jeglič v svojo slovensko domovino kot ljubljanski vladika in v tej lastnosti obiskal tudi rojstno župnijo begunjsko, je spoznal med klečečo množico, ko ji je delil blagoslov, očeta Vrbanca iz Slatine ter ga v šaljivem nagovoru spomnil na čase, ko mu je v družbi vaških otrok kostanje »kvártal« (klatil).

Globoka ljubezen do svojega rodu in do teh prekrasnih krajev, zibelke Prešerna in Čopa, je napravila iz našega slavljenca blagotvoritelja naroda. Tudi v najhujših časih svetovne vojne odlični mož ni klonil glave pred višjim pritiskom, ampak je pomagal ustvarjati svojemu rodu svobodo in blagostanje. Tako stoji danes njegova podoba pred nami — ostra in trdna kot skale Begunjščice, pa tudi gorka in životvorna kot pomladno solnce na sočnih planinah begunjskih.

Te dni slavi častiljivi vladika 25 letnico vladanja ljubljanske škofije in svoj zlatomašniški jubilej. Slovensko ljudstvo ga je v tem času spoznalo in vzljubilo. Zato preveva vsa dobra srca ena želja, da bi milost božja slovenskemu knezoškofu Jegliču naklonila še dolgo vrsto let v nezlomljeni duševni in telesni sili biti svojemu narodu to, kar mu je bil dozdej: najblažji voditelj, učitelj in dobrotnik.

Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

8. Mengeš.

(Nadaljevanje.)

Lep in pripraven kraj so si izbrali Mengeški plemiči za svoje bivališče. Branili so se lahko pred sovražnikom in gospodovali so nad vso obširno Mengeško planjavo. Sezidan je bil Mengeški grad v davno minulih časih. Prišteva se med najstarejše v deželi. Kdo ga je postavil in kdaj, nam ni znano. Bil je prejkone kak francoski plemič, torej, po sodbi zgodovinarjev, pred dobrimi tisoč leti. Pridejal si je naslov: gospod Mengeškega gradu — (Herr von Maingosburg).

Stara pripovedka pa govori malo drugače. Sredi osmega stoletja (745) so stopili poganski Slovenci v prijateljsko dotiko in zaveznitvo s krščanskimi sosedi in iskali pri njih opore proti divjim Obrom. Slovenski knez Borut je moral za izkazano pomoč priznati nadoblast Bavarcev, oziroma frankovskih (nemških) kraljev. V poročstvo za to je poslal na bavarski dvor svojega sina Gorazda in nečaka Hotimira. Priporočil je oba, naj bosta poučena v krščanski veri. Solnograški škof Virgilij je izročil mladeniča predstojniku kiemskega samostana, ki mu je bilo ime Lupo. Ta ju je učil in jima bil krstni boter.

Gorazd se je potem vrnil med Slovence in zasedel vojvodski prestol. Bil je prvi krščanski knez Slovencev. Vladal je pa le tri leta. Po njegovi smrti (753) mu je sledil Hotimir. Njegov boter Lupo mu je dal s seboj svojega nečaka, duhovnika Majorana, in lepe opomine, kako naj širi luč svete vere med poganskimi Slovenci. Majoran je postal dvorni kaplan Hotimirjev. Ker se pa sam ni upal lotiti misijonskega dela, je naprosil svojega škofa za večje število duhovnikov. Te je pripeljal med Slovence Virgilijev pokrajinski škof Modest in posvetil Slovincem več cerkvâ v Karantaniji. Misijonsko delo je obetalo obilo uspeha. Po Modestovi smrti je pa začela poganska stranka pisano gledati tuje misijonarje v deželi. Bala se je, da bi prišli Slovenci ob samostojnost, ako zmaga med njimi krščanstvo. Poganskih privržencev je bilo mnogo. Pognali so iz dežele

vse domače in tuje duhovnike ter razrušili cerkve. Bavarski vojvoda Tesel II. (Tasilo) je udaril v Karantanijo in premagal poganske Slovence. Krščanska stranka je prišla v premoč, a nasprotna stranka se je začela kmalu spet upirati tujemu vplivu. Hude boje je imel z njo Hotimirov sin Volkun (772). Pregarjal je povsod po Karantaniji poganske Slovence, ki sta jim načelovala slovenska plemiča Avrelij in Droh, oba zagrizena pogana. V boju mu je pa predla trda; obrnil se je za pomoč na bavarskega vojvoda. Z njegovo pomočjo je potem premagal in si podvrigel pogansko stranko. Njeni voditelji se mu pa niso marali ukloniti; pobegnili so rajši na vse strani. Med temi pobegi je bil tudi mali slovenski knežič Mengo. S svojimi sinovi je čez dva dni pribežal v goro, ki je bila gosto zarastla. Vrh te gore si je izbral za svoj novi dom. Tam je sezidal trdnjavo, pa iz nje napadal kristjane, ki so bili v okolici v večini.

V gozdu pod trdnjavo je pa našel dva puščavnika. Ta dva je zvezal in tiral v svoj gradič. Tam ju je vrgel v ječo in naročil služabniku, naj jima redno donša jedi in pijače. Služabnik se je pa dal poučiti v sveti veri in ob dani priliki je pobegnil z obema jetnikoma. Potikal in skrivali so se po sosednjih gostih šumah. Nekega dne so pa našli v šumi nezavestnega viteza. Spoznali so ga takoj, da je ponesrečenec njih preganjalec Mengo. Videle so se na njem globoke rane, ki mu jih je vsekal divje neresec (merjasec) s svojimi čekani. Odneso ga v svoje skrivališče in mu strežejo, dokler ne okreva. V bolezni ga pa gane ljubeznivost in postrežljivost teh, ki jih je smrtno sovražil. Dá se poučiti v krščanski veri in prejme sveti krst.

Na kraju, kjer so ga rešitelji našli in mu v bolezni z vso ljubeznijo stregli, je potem pozidal cerkev v čast sv. Mihaelu, velikemu angelu. Zraven cerkve pa je kmalu nastal obširen samostan in gostinje, kjer naj bi se sprejemali tujci in sploh siromaki.¹

Med ljudstvom res živi še danes spomin na neki samostan, ki je stal pod starim gradom. Iskali so večkrat zasuti samostanski vodnjak, kjer so bili skriti baje bogati zakladi. A do danes še niso našli ne enega ne drugega.²

Zanimiva je res ta stara zgodovinska pripovedka; koliko pa hrani zgodovinske resnice v sebi, o tem bi komaj kaj vedeli povedati strokovnjaki. Za nas je važna zato, ker stavi začetek gradu in naselbine pod gradom v zadnja desetletja osmega stoletja. Naj je bil Mengo, ki je baje dal današnjemu trgu ime, slovenski ali frankovski plemič, ni bil neodvisen gospod, ampak je imel graščino le v najemu ali v fevdu od cesarjev, oziroma koroških vojvod in oglejskih očakov. Ti so bili pravi lastniki. Že leta 1028. so postali oglejski očaki deželni knezi nad svojim cerkvenim posestvom, in ko jim je bila 11. junija 1077. in 12. majnika 1093. po-

¹ Prim. Zg. Danica, 1856, 184.

² A. Koblar: »Letno poročilo ljudske šole v Mengšu, 1887/8«. Po tem spisu in Valvasorju so povzeti večinoma vsi starejši zgodovinski podatki o Mengšu.

deljena kranjska marka, so postali lastniki tudi mnogih gradov in se dolgo časa imenovali mejni grofje Kranjske (1093—1180). Obiskovali so večkrat svoje kranjske gradove. Leta 1250., 12. septembra, je prišel na Mengeški grad očak Bertold in izdal tu listino, s katero je uredil tré-bežno, lovsko in vodno pravico gornjegrajskega samostana. Semkaj je prišel k očaku ravno tega meseca koroški vojvoda Ulrik. Njegovi soprogi Neži je prepustil očak vse pravice do Mengeškega in Višnjegorskega gradu, ako se odpove vsem pravicam do Verneškega, Lichtenberskega in Mirniškega gradu. Ulrik mu je moral pri tej prilíki priseči vojno zavezništvo v vojni sploh, posebno pa zoper Goriške grofe.

Tako je prišel Mengeški grad v last koroškim vojvodom. Ulrik je bil pa slab zaveznik očakov. Leta 1258., 22. junija, ga je na pritožbo očaka Gregorja izobčil papež Aleksander IV. (1254—1261), ker si je krivično prisvajal več očakovih posestev. Pri razglašenju tega pisma je bil navzoč tudi menceški župnik Peregrin. Ulrik je vrnil l. 1261., 30. nov., ugrabljena posestva in pri tej prilíki je bil za pričo Ortolf Mengeški, Ulrikov ministerial (podložni plemič).

Mengeških plemičev nam je znanih več:

Ditrih l. 1154., l. 1166., Volfhold l. 1166., Viljem l. 1177. in brat Magens, ki je bil l. 1200. in 1215. v spremstvu koroškega vojvoda Bernarda in vazal Henrika IV. mejnega grofa Isterskega. Ortolf l. 1260., 1. novembra, navzoč pri ustanovitvi Bistriškega samostana. Omenja se še l. 1275. Hartuid ali Hartvik 1221. 1307. Ko se je avstrijski vojvoda Friderik vojskoval z Ludovikom bavarskim, je več kranjskih plemičev stopilo v vojsko solnograškega škofa, ki je stal na strani Avstrijcev. Ti plemiči so bili na dan sv. Mihaela 1322. poviteženi. Med njimi je bil tudi Hartuid Mengeški. V svojem grbu je imel raka. Ortel, Ortolf ali Ortlin, sin Ortolfov 1300. 1314. Sam pove, da je bil stotnik in da je oropal posestvo Frizinškega škofa v Prašah pri Mavčičah. Njegov brat je bil Visent (1307) Hertel, Hertlein ali Hartlin, sin Ortolfov 1321., 1332. 1338. Njegova brata sta bila Henrik 1321 1337. in Haintzlein. Herman 1332. posestnik gradiča na Loki. Nikolaj s soprogo Karolino 1377., 1437., je prodal hiši nemškega reda v Ljubljani 6 zemljišč: dvoje v Stobu, eno v Grobljah, eno v Loki, eno pod Holmcem, eno v Jaršah. Volbenk 1455. je poslednji Mengeški vitez, ki se najde zapisan v starih pismih. Rod Mengeških je izumrl v moškem kolenu v začetku 16. stoletja.

Gospodar v Mengeškem gradu l. 1321. je bil Henrik, nadzornik dvorne kuhinje goriškega grofa. Očakom je nagajal, da so ga zaprli za kazen v Vidmu. Leta 1322. je dobil Mengeško graščino njegov sorodnik Hertlin pl. Gallenberg. Podelil mu jo je vojvoda Henrik. Ta last pa ni imela obstanka radi vednega pričkanja med vojvodom in očakom. Leta 1335. je vdova Jera prodala Hertlinu in Heintzlinu Mengeškemu del graščine. Herman Mengeški je že leta 1332. prejel v zajem od koroškega vojvoda Loški dvor v Ihanski župniji. Od tega časa je bil gradič na Loki sklenjen z Mengeško graščino.

Kmalu potem so dobili Mengeško graščino v last gospodje s Pek (Herren von Peckach). Leta 1368. je umrl Ivan, poslednji tega rodu. Njegova sestra Elizabeta je poleg drugih gradov zapustila avstrijskim vojvodom tudi Mengeški grad. (Konec.)

Francika Zupančič:

Mušica visokoletka.

nekem afriškem pragozdu je živela mušica, ki je hotela bití kaj več.

»Mušica biti, je vendar nekaj preneznatnega,« je déla sama sebi. »Pisan metuljček vsaj bi rada bila, da bi se zibala v zraku ko kaka cvetka s krili. Čula sem že o čarovniku, ki umeje govorico vseh živali in ustreza njihovim željam. O, da bi ga našla, tega čarovnika!«

In nekoč ga je res našla, mušica-visokoletka, tega čarovnika. Zaprósila ga je: »Ljubi čarovnik, izpremeni me v metulja.«

»Bodi!« je rekel možiček, »bodi pester metuljček!«

Takoj je dorastel mušici dolg trup in štiri bujno-barvna krila. Toda metulj se je naposled naveličal vednega plesa v zraku.

»Ptič je že nekaj boljšega,« si je dél metuljček, mušica. »Kako naglo leti od drevesa do drevesa, in kako dolgo življenje mu je dano! Rada bi bila papagaj, čigar pernato oblačilce je istobarvno z mojimi krili.«

Pa zletí metulj mušica iznova k čarovniku, pozíblje se na oknu njegove kočé pa reče: »Čarovnik, dobri čarovnik moj, izpremeni me v papagaja!«

»Bodi torej krivokljun!« reče čarovnik. Naširil se je trup metulja mušice, in iz vsake luske je nastalo pero; rilček se je pa izpremenil v kriv kljun. Veselo je odletel papagaj.

Spustil se je na zibajoč se palmov list, uravnal si s kljunom bleščeče perje in kričal na vse grlo, da so ga začudeno zrlé živali.

»Hej prijatelj!« mu je déla opica v bližini, »kaj li misliš, da je ves svet tvoj?«

Papagaj se začuden ozre na opico, ki je urnogibčno poskakavala po tleh in potem ročno splezala po drevesu ter izginila v zelenem vrhu.

»Ej, opica bi bila rada,« zaželi papagaj mušica, »urna, bistrogleda opica.«

Spet poišče čarovnika in ga zaprosí, da sme bití opica. Čarovnik se zasmeji in reče: »Opica med živalmi — pa bodi opica!« — In še preden se je ptica zavedela — je že bila opica mušica. Odskakljala je, delaje vsakovrstna opičja spakovanja in prekucevaje se v vejah dreves.

Toda kaj to! Tuljenje je zabučalo po gozdu. Glej! Veje so se razgrnile, in velikanski slon se je primotovilil izmed debel, da so se tresla tla. Opica je bila kot očarana in si je zaželela: »Oh, močan slon bi bila rada! Slon z dolgim rilcem in koščenima zobema.« — Rečeno — narejeno! Kmalu je bila mušica res pred čarovnikovim bivališčem in mu dopovedovala novo svojo željo. Toda čarovnik se je vznemoljil. »Vidi se ti pač, da si predrzna opica,« je rekel jezno. »Misliš, da sem jaz eden izmed onih, ki delajo iz mušic slone? Bodi, kar si bila!«

In tako je postala opica — mušica. Žalostna je odletela. Naenkrat jo je pa pogoltnil lačen ptičji kljun. In ptiča je še tisti dan pohrustala opica. Opico pa je slon vrgel v neko jezero, ker mu je nagajala.

J. E. Bogomil:

Čigave le bodo?

Pa mizi stoji košara. Pa ne prazna. Polna je najslajših češenj. To se pravi: Polna je bila, pa ni več. Sladkosneda Drobnétova Minka jih je že nekaj pozobala. Samo nekaj! Pa se ji zdi, da jih je še premalo. Če bi Minka pojedla tudi vse, pa bi še dejala, da jih je bilo premalo.

Mama je prinesla h košari precejšnjo stekleno posodo. In še eno, pa še eno, pa v vsako je namerila polno češenj in jo odnesla.

»Mama, čigave bodo pa tiste?«

»Naše! Čigave pa?«

»Kdo jih bo pa potlej pojedel?«

»Ti že. Pa še kdo drugi.«

»Zakaj jih pa proč nesete?«

»Vkuhala jih bom.«

»Kako pa?«

»Danes ti še ne morem povedati. Premajhna si še! Ko boš pa velika, te bom pa že naučila, da jih boš tudi ti znala.«

Prišla je pozna jesen, in Minka je še dobivala češnje na mizo. To so bile tiste, ki jih je mama vkuhala. Ali so bile dobre! Še boljše ko poletne! Še sladkejše!

Minki so bile tako všeč, da je vsak večer na tihem vzdihovala, da bi bila kmalu velika. Tedaj bi jih sama vkuhavala in tudi malo...

No, mnogo bi ne bilo vkuhanih, ko bi bila res še tudi ondaj tako sladkosneda kot je danes, ko nespametno misli, da so vse dobrrote pri hiši samo zanjo. Ko pa pride k pameti, bo pa tudi čutila, da je slajše dobrrote drugim deliti ko dobrrote sam uživati.

Čigave le bodo?

Bogumil Gorenjko :

Oj pogledjte, ptičke!

Oj pogledjte, ptičke,
na domače njive,
oj povejte, ptičke,
kaj godi se tam?

To zapele so mi ptičke
vest, oj radostno tako,
toda srce, moje srce
je postalo žalostno.

„Kaj godi se? Širna polja
so gostó pokrita v klas,
in čez polja, zlata polja
plove sladke pesmi glas.

Tudi jaz bi vezal snope,
vozil bogat voz domov —
ali daleč, le predaleč
je moj dragi rodni krov!

Mlade pojejo žanjice,
kakor češnje so v obraz,
vriskajo veseli fantje,
ko ropoče voz skoz vas.“

Toda pride skoraj ura,
ko bom prost teh mestnih spon,
in takrat bom mlatil, mlatil...
in povsod „za božji lon“.

Gradiški :

Solncu.

Le vroče, žarno sveti,
oj solnce, tja v potók,
ogrevaj valčke bistre,
ki pljuskajo tam v skok.

Vsi dečki prihiteli
sèm bodo iz vasi;
kot racke, goske v vodo
se kopat bomo šli.

Naj gorka bo vodica,
ki hladna je še zdaj —
popoldne pa veselja
odmeval ta bo kraj.

Pa bomo zakurili
in pekli si krompir,
lovili se po trati,
skakali v bistri vir.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Maček. Mačka.

Mačica se od mačke uči, kako naj miši lovi.

Tudi mlada mačka praska.

Mlada mačka se rada igra.

Mačka, ki mladiče pita, ni nikoli sita.

Kar mačka rodi, to miši lovi.

Tudi dobri mački včasih miš uide.

Tudi mačka mora prej miš ujeti, preden jo sne.

Mačka, ki mijavka, miši ne lovi.

Sita mačka ne lovi dobro.

Mačka, če spi, miši ne dobi.

Z mačkami se miši lové.

Kar je za mačka igrača, to za miš ni.

Četudi mačka spi, miš varna ni.

Kdor noče mačke rediti, mora miši loviti.

Če ni mačke doma, imajo miši plás.

Gorje, pri komur se mačke in miši bratijo!

Ponoči so vse mačke rjave.

Prava mačka spred liže, zad praska.

Mačka zmiraj na noge pade.

Mačka, ki se je opekla, se vode boji.

Kakor mačka jej, kakor pes pijl

Kjer mačko gladijo, tam rada bivá.

Mačka se gospodinji dobrika, pes gospodarju.

Kar otrok stori, za to se često mačka pokori.

Stara mačka je rada za pečjo.

Če mačka za pečjo leži, se še kmalu ne zvedrí.

Reki.

Hodi ko maček okoli vrele kaše.

Gledata se ko pes in mačka.

Hud ko breja mačka.

Za nič ko jesenska mačka.

Trdoživ ko mačka.

Sta si kakor pes in mačka.

Kakor mačka na salo.

Mačka po salo poslati.

Igra se ko mačka z mišjo.

Gre z nježa ko s stare mačke.

Mačku na rep stopíti.

Mačka v žaklju kupíti.

Konje prodať, z mačko oral:

Ima težkega mačka.

Tu maček na ognjišču leži.

Tega še maček ne pogleda.

Mačka imeti.

Miladin:

Uganke.

18.

Dva junaka korenjaka
preko ceste dol z višave
nudita ljudem pozdrave.

(Mača.)

19.

Za poljano tam postaja
tolpa mrkih postopačev:
eni teh so debeluhi,
drugi spet so krivi, suhi,
nekateri so pijani,
gugajo se kot zaspani
in vsi lezejo postrani.

(Drevesa v gozdu.)

20.

V belem sodčku
zlata kepa —
pa jo še
srebró oklepa.

(Jače.)

Drobiž.

Milijarda. V današnjih časih se mnogo čita o milijardah. Ta država je dolžna toliko milijard, a druga zopet toliko itd. Milijarde in milijarde, besede, ki se izgovarjajo, ne da bi imel vsakdo določen pojem, kaj označi s tem, če reče milijarda. Ako rečemo, da je 1000 milijonov 1 milijarda, še nimamo pravega pojma, koliko to pomeni, ali koliko bi utegnilo to biti. Da to številko 1000.000.000 (milijarda) nekoliko bolj razumemo, naj služi sledeči primer: Zdravemu človeku udari srce vsako minuto 75krat, torej na uro 4500krat in na dan 108.000krat. 108.000krat 365 (dni) je 40 milijonov. Ker je 1000 milijonov 1 milijarda, udari srce šele v 25 letih 1 milijardokrat. Ena milijarda! Ogromna številka! Človek mora živeti 25 let in šteti noč in dan od

1 do 1000, od 1000 do 1 milijona... in v 25 letih šele bi naštel 1 milijardo. Kdor ne verjame, naj poizkusi!

15letni deček umrl radi tobaka. V Sunderlandu na Angleškem je nanaglo ma umrl pred meseci neki petnajstletni deček. Vsa javnost je bila razburjena radi te nepričakovane smrti. Dečka so raztelesili, in pokazalo se je zastruplje nje z nikotinom, ker je deček pokadil preveč cigaret. Kadil je seveda na skriv nem. Zdaj so pričeli celo akcijo, da bi se preprečilo kajenje tobaka pri nedo raslih.

Noj namesto konja. Noj, ki bi ga mo rali pravzaprav imenovati kralja perut nine, ima silno urne korake. Lov na nje ga je izredno težak, ker ga niti najhi trejši arabski konj ne more dohiteti. Ujeti mladiči se pa prav hitro udoma čijo. V južnih deželah je prav zdaj na stala posebna moda, da se vozijo okrog z udomačenim nojam. Saj je dovolj močan, da v naglem diru vleče mal voziček z dvema, tremi osebami na njem. Noji so prvokrat nastopili kot vprežna živina na pariški svetovni razstavi, kjer so z njim priredili posebno dirko. V Egiptu, Tunisu in drugih sredozemskih pokrajinah pa prav često srečate na ulici noja, vpreženega v razkošen koleseljček. Posebno otroci tamošnjih bogatašev se kaj radi vozarijo s tem dvonožnim operjenim konjičkom.

Stavkujoči slon. Slon je na dobrem glasu, da je v zverinjakih in cirkusih napram občinstvu zelo vljuden. Toda včasih ga primejo posebne muhe, tako da postane nedostopen vsakemu prigo varjanju in noče vršiti svoje naloge na noben način. V zverinjaku v Londonu so imeli obiskovalci veliko veselje z nekim izredno lepim in visokim indijskim slonom, na katerega hrbet so plezali otroci in uganjali tam svoje burke. Neki dan je pa indijski slon odklonil poset otrok in od takrat se je držal čmerno, in na noben način ga ni bilo mogoče spraviti v prejšnjo dobro voljo. Končno je podjetnik, ki je videl, kako škodo mu prinaša slonova trmoglavost, pisal v Indijo po nekega znanega krotilca slonov. Ta je prišel, se pričel zelo lepo gibati okoli slona, krmiti ga s posebno hrano in pre-

peval in sviral mu je indijske domorodne pesmi. Slon se je izpreminjal dan za dnovom in kmalu je bil spet izborno raz položen v veliko veselje malih obisko valcev, ki so spet plezali po njegovem hrbtu in zbijali tam svoje šale.

Koliko je stala svetovna vojna. O tem piše »Newyork Herald«: Svetovna vojna je stala 250.000.000.000 dolarjev v srebru. Ta vsota ima težo 7,812.000 ton. Za prevoz te teže bi bilo potreba 3906 vlakov po 40 vagonov vsak. Ti vlaki bi zavzemali dolžino 1302 milj, to je pot od New Yorka do San-Paulo. Ako bi se ti dolarji položili drug poleg drugega v eni črti, bi mogli 236krat po ekvatorju objeti zemeljsko kroglo, ako bi se pa položili drug na drugega, bi se stvoril srebrn stolp v višini 349.560 milj, t. j. dva in polkrat toliko, kolikor znaša razdalja med zemljo in luno. Ako bi se pa ti dolarji splavili, bi dobili srebrno reko, dolgo 49.322 milj ali dvakrat več, kot je dolg zemeljski ekvator. Ako bi se to srebro razdelilo enako med prebivalce celega sveta, ki so živeli avgusta meseca 1914. leta, torej ob izbruhu svetovne vojne, bi dobil vsak, tudi najmanjši otrok, 170 dolarjev. Za ta denar — dostavlja list — bi se bilo dalo gotovo kaj veliko bolj pametnega narediti, nego je bila svetovna vojna.

Rešitev naloge v 5.—6. števil:

Oster lemež — dobra brazda.

Rešitev rebusa v 5.—6. števil:

Ne kar veleva mu stan, kar more,
to mož je storiti dolžan.

Listnica uredništva.

Dalibor Branko: Znabiti enkrat zajčjo reč. Saj pišete drugače še dobro, le novih motivov Vam nedostaje. — **Gdč. A. B. v R.:** Prijazna sličica! Porabimo. Na kliše pa pri tej draginji pač ni misliti. Priporočamo se. — **G. K. H.:** Vaš čislani list prejeli. Pomilujemo Vas. Literarno delo Vam bo vsekako v uteho, dasi znabiti ne bo vse porabno. A kar bo, Vam bo v veselje. — **J. B. v K.:** Bomo ustregli. — **Tonko:** »V tihí noči« je vendar preveč v sorodu s Prešernom? »Moja

sreča« naj vsaj tu najde koticček, ker ni čisto brez prikupnosti.

Moja sreča.

Tisoč prelepih sreč
moje srce želi
in tisoče srečnih dni.
A daleč je vse to doma,
pa jaz bi šel daleč daleč tja,
da bi mi kdo vse to dal . . .
In pri Bogu bi obstal . . .

Poglejte v 6. stihu 7 enozložnic! — **A. V.** v **C.**; Dobri prevodi slovitih mojstrov vedno dobrodošli. Drugo po kakovosti — v naprej je težko povedati. — **Gojmir G.**: Misel je

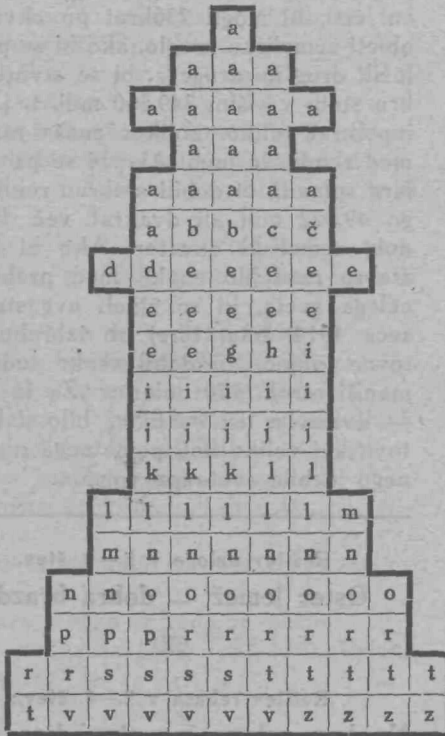
dobra. Pride na vrsto. — **Bogdan in T. G.**: Bomo kaj izbrali, dasi stá snov in izraz za naše čitateljstvo malo previsoka. — **Vendo**: To pa še ni zrelo. — **Stojko Stojan**: Vi in slavec sta

skupaj . . . zapela
lepo melodijo,
ki pa jo je zmotil
našga hlapca »hijo«.

škoda! Ti kujon ti tak! Bosta čez čas gotovo še kaj lepšega zapela. — **G. J. P.**: Prejeli. Hvala lepa. Polagoma porabimo. Vedno je stiska za prostor.

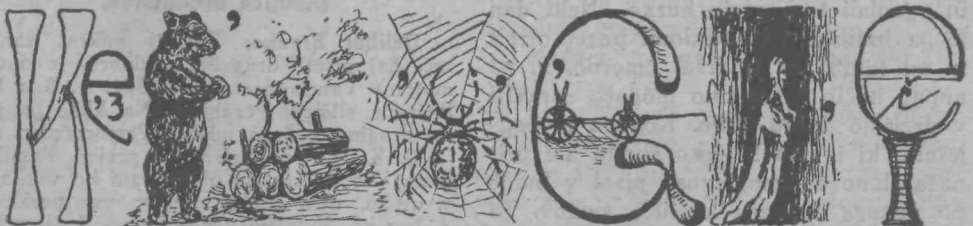
Spomenik.

Po sredi se bere začetek znane slovenske pesmi.

soglasnik
bivališče ljudi
mesto v zasedenem ozemlju
vrsta psov
žensko krstno ime
priprava za pritrjevanje
mesto v Stari Srbiji
zmrzla rosa
rokodelec
slovanski apostol
poljedelsko orodje
rokodelec
drugačno ime za mrčes
Kristusov učenec
vernik
pokrajina v državi SHS
Marijin praznik
dva preroka

Rebus.

(Rešitev in imena rešilcev — ki se sprejemajo le tekom 14 dni po izidu lista — v prihodnji številki.)